

Rozhovor

Rozhovor s Magdalenou Ondrovou o smrti a víře pohledem hospicové kaplanky

Magdalena Ondrová (*1969) je od roku 2005 farářka ČCE, nyní v současnosti spravuje sbor v Praze-Modřanech, od roku 2020 působí také jako kaplanka v Cestě domů. Vystudovala ETF UK a absolvovala kvalifikační výcvikový kurz Nemocniční kaplan.

Jaká je vlastně smrt ve 21. století?

Myslím, že různá a hrůzná – v souvislosti s válkou na Ukrajině. Člověk si myslí, že už jsme někde jinde, ale ukazuje se, že ne. Takže pro ty, kteří smrt zažívají, je stále různá či hrůzná, záleží na situaci. Nevím, jestli se něco zásadně změnilo – snad fakt, že se o smrti víc mluví? Možná mám ale zkreslený dojem, protože pracuji v Cestě domů.

A jak vlastně v Cestě domů hovoříte o smrti?

Především o ní mluvíme často, protože jsme hospic. A velmi si cením toho, že v naší komunikaci o smrti, i když se třeba objeví i nějaký fór, stále zůstává přítomný respekt ke smrti jako takové a taktéž k našim klientům – respekt k tomu, že člověk zažívající smrt je v naprosto jedinečné situaci, kterou nelze nijak zobecnit. Pro nás v Cestě domů je to častá situace, ale pro umírající i pečující je to většinou jedinečný čas. Myslím, že smrt určitě není něco, na co si člověk může zvyknout.

Když jste mluvila o tom, že jsou smrti různé, existuje vůbec něco jako dobrá smrt?

Nevím, jestli dobrá smrt. Spíš bych řekla, že se dá mluvit o dobrém umírání a o dobrém truchlení, obdobně i o špatném umírání. Jsou to různé situace. Záleží na tom, jestli jsou na to lidé sami, nebo zda mají nějakou podporu od okolí. Jestli o tom, co se děje, mohou mluvit, nebo naopak nemohou. To všechno pak ovlivňuje, jestli je to dobré nebo špatné – i se vším tím těžkým, co k tomu patří. Musím říct, že některé situace jsou opravdu obdivuhodné, či spíše způsob, jakým to ti lidé zvládají. Těžko se to vysvětluje, ale někdy jsem vděčná, že u té konkrétní smrti a umírání můžeme být.

Objevují se v těchto kontaktech s lidmi také nějaké představy o posmrtném životě?

To je různé. Snažím se být na toto téma připravená a vnímat situace nebo chvíle, kdy se zdá, že by bylo dobré se o něm bavit, kdy je to dobré otevřít. A samozřejmě, pokud si lidé otázku po tom, co je po smrti, kladou, potom je to důležitá otázka. A mým úkolem je kromě jiného také vytvořit prostor, abychom o tomto tématu mluvit mohli. Já osobně samozřejmě nemám žádnou konkrétní přesnou odpověď na otázku, jak to po smrti vypadá. A myslím si, že ani mít nemůžu. Ale můžu

nabídnout možnost o těchto představách hovořit, byť jsou to vlastně jen představy – přesto je to něco, co může člověka nést, podporovat. Nevíme, jak to bude, ale představy máme. A tyto představy jsou spojené s tím, jaký život jsme žili, s tím, co je pro nás důležité. Takže v těchto představách se nakonec otevírá to důležité a to, co by snad bylo v životě ještě potřeba stihnout, vyřešit.

S jakými typy představ se setkáváte?

Úplně konkrétní typy představ tu patrně nevyjmenuji. Ale co mi přijde časté, nebo jinak řečeno, co je jakási spojnice těchto představ, je myšlenka, že se tam potkám s někým, kdo mi už umřel. Ona je to vlastně také moje osobní představa, kterou tak trochu i nabízím. Přijde mi dobré v situaci, kdy se lidí ptám na jejich představu, přiznat zároveň tu svoji. A ono nato vyplyne, že v těch představách není důležitý nějaký vizuál ve smyslu popisu místa nebo děje, ale to, že tam bude jakýmsi způsobem zachované to, co je pro nás důležité v tomto životě. S představou nějakého konkrétního dění jsem se nesetkala.

Takže to podstatné je, co je podstatné během života.

Myslím, že ano. Je to jako s vírou. Zdá se mi, že to, zda je víra nějak důležitá, koresponduje s tím, nakolik významnou roli hraje v životě. To znamená, že někdy může být na překážku a někdy naopak podporou. Záleží totiž na tom, jestli člověk víru žije a ona mu v životě pomáhá, nebo ne. A pokud ano, potom se o ní zpravidla může opřít i v umírání a truchlení. Ale pokud je víra výchovou nebo prostředím, ve kterém člověk žije, tak nějak podivně zakonzervovaná, v kontaktu s událostí, jako je umírání nebo smrt, může někdy najednou přestat fungovat. Buď není živá, je spíše jen tradicí, nebo se jedná o jakousi rigidní věc. Také to, myslím, může souviset s obrazem Boha, který si s sebou neseme. Když mám otce despotu, potom si často vytvářím i obraz Boha jako despoty. A tedy si můžu utvořit představu, že nás bude Bůh soudit a že ten poslední soud bude pekelný. A v takové situaci se najednou ukáže, že víra není podpora, ale spíše potíže, strach, obavy. S tím se občas setkávám. Myslím, že společným prvkem těchto komplikací je, že se jedná o víru bez otázek, o víru, která má hotové odpovědi.

Odlišuje tyto způsoby víry ještě něco dalšího?

Myslím, že je důležité dostat se k podstatě věci, k jádru víry. Podívejme se na příběh Jáкова. Nejprve je to stále víra jeho otců (Bůh Abrahama, Izáka...). A teprve jakmile se Jákob vydá na svoji cestu, může nastat změna, že Bůh se stane i jeho Bohem. K víře si musíme najít svůj vztah a svoji cestu. Jinak se, myslím, nedostaneme k jádru, k tomu, aby to byla víra, kterou používáme. Neboť víra je určená k tomu, abychom ji používali. A ne k tomu, abychom ji oprašovali a uchovávali. No a když je ta víra živá, je – nebo může být – podpůrná. V opačném případě může být spíše na překážku.

Jak Vy na to reagujete a co po Váš klienti žádají?

Záleží na situaci. Myslím, že je třeba vycházet z toho, co potřebují konkrétní lidé, a nepředpokládat, že by něco mělo nějak být. U lidí, kteří nejsou zakotveni v nějaké vyložené církevní tradici, se často setkávám s jakýmsi mišmašem. Což je pro mě osobně zajímavá zkušenost. A je to opravdu různorodý mišmaš – něco z křesťanství a něco odjinud, reinkarnace, víra v anděly, věci, které do sebe ani nezapadají. Od všeho kousek. Ale já do té situace nepřicházím proto, abych něco napravovala, abych klienty přesvědčovala, že víra má nějak vypadat. Je potřeba se ptát, jestli jim to v jejich situaci pomáhá, protože pro ně to má konkrétní podobu a je to pro ně důležité, ačkoli já

osobně se v tom třeba úplně nevyznám. A já tam potom můžu otevřít prostor a přidat nějakou svoji kapku. Nejsem tam proto, abych jim uklízela jejich mišmaš – i s tím rizikem, že si to Pán Bůh pak přebere, jak bude chtít.

Jedná-li se o tradiční rodinu, máme větší společné pole. Někteří si říkají o svátost, když potřebují katolickou, domluvím katolického kněze. Měla jsem už také křest a svatby. Někdo stojí o požehnaní nebo nějaký loučící rituál. A někdy to je jen podpůrný rozhovor. Někteří jsou vděční za modlitbu, i když ji před tím nepoužívali. Když se to zdá vhodné, používám biblické texty nebo obrazy. Mám zkušenost, že mohou nějak zarezonovat a jsou dobře přijímané, bez ohledu na to, jsou-li klienti věřící, nebo nevěřící.

Vysvětľujete si to nějak?

Myslím, že biblické texty jsou živé. Promlouvají do různých situací a i nevěřící v nich rozeznávají určité motivy, ke kterým se mohou vztáhnout. Možná, že věřící v nich rozeznávají jiné motivy. Asi taky záleží, jak moc jsou zvyklí s daným textem pracovat, zacházet, jak ho znají.

A máte nějaké často používané?

Žalmy mi přijdou dobré a vhodné do situací bezmoci, beznaděje, protože o tom mluví, aniž by říkaly, jak to teda vlastně je – např. Žalm 139. Některé žalmy, kde se hodně hovoří o svévolnících, úplně použitelné nejsou, protože to samozřejmě jinak čte člověk, který je na to zvyklý a nějak tomu rozumí, a jinak člověk, který Bibli tolik nezná. Dále můžeme zmínit také Kazatele: „je čas a čas...“ anebo jeho úplný závěr. To je nádherný obraz konce. Nebo můžeme citovat pasáž „pouštěj chléb svůj po vodě...“. Kazatel mi přijde vhodný z toho důvodu, že vychází z lidské zkušenosti, takže se mi jeví jako srozumitelný i pro nevěřící. Člověk si ale musí dát pozor na určité zkratkovité výklady těchto textů, to považuji za nebezpečné. Jednotlivými zkušenostmi si vlastně své portfolio použitelných biblických textů rozšiřuji.

Davidův žalm

Hospodine, zkoumáš mě a znáš mě.

Víš o mně, ať sedím nebo vstanu, zdálky je ti jasné, co chci dělat.

Sleduješ mou stezku i místo, kde ležím, všechny moje cesty jsou ti známy.

Ještě nemám slovo na jazyku, a ty, Hospodine, víš už všechno.

Sevřel jsi mě zezadu i zpredu, svou dlaň jsi položil na mě.

Nad mé chápání jsou tyto divy, jsou nedostupné, nestačím na to.

Kam odejdu před tvým duchem, kam uprchnu před tvou tváří?

Zamírím-li k nebi, jsi tam, a když si ustelu v podsvětí, také tam budeš.

I kdybych vzlétl na křídlech jitřní záře, chtěl přebývat při nejzazším moři, tvoje ruka mě tam doprovodí, tvá pravice se mě chopí.

Kdybych řekl: Snad mě přikryje tma, i noc kolem mne se stane světlem.

Žádná tma pro tebe není temná: noc jako den svítí, temnota je jako světlo.

Děkuji Vám za rozhovor!

Jan Kaňák
koeditor Caritas et veritas